

τοῦ ἀνωτάτου ἀγαθοῦ· καθότι εἰς τὴν ταραχὴν τῆς ἀλογίας δὲν ὑπάρχει εὐδαιμονία· ἐπεταὶ λοιπὸν εἰς τὸ μέγμα, συγκείμενον ἐν ταυτῷ ἐκ σώματος καὶ νοῦς, αἰσθήσεως καὶ συνειδήσεως νὰ πλεονάσῃ ὁ λόγος· ἦγουν ἐξ ἐνὸς σωματοειδοῦς, καὶ δύο πνεύματος, ἢ λογικότητος. Ὡς ἐπικρατούντος καὶ διευθύνοντος τοῦ λόγου, ὁ λογικὸς ἄνθρωπος νὰ προσδεχτῆται τὴν μετὰ μετριότητος προσβολὴν, τὴν ὁποῖαν ἐπιφέρει ἡ ἀλήθεια, τὴν ἐπικυρῶσαι τὴ συνείδησις, καὶ τὴ μετὰ λόγου καὶ συμμετρίας μνήμη, καὶ ἥτις ἐπιφέρει τὴν διάρκειαν, τὴν εἰρήνην, τὴν ἀγαλλίασιν, καὶ τὴν εὐφροσύνην, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουσι τὴν εὐδαιμονίαν, ἢ τὸ ἀνώτατον ἀγαθόν. Ἐκ τούτων παρατηρεῖ τις τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἐννοίας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ ὁποῖου ἡ μετ' ἐπιστάσις νοῦς μελέτη συντείνει θαυμασίως, ὡς εἰρήθη, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ αὐτοκράτορος λογισμοῦ καὶ τῆς φαντασίας.

Ὅταν λοιπὸν, κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, ἐπικρατῆ καὶ δεσπόζῃ ὁ λόγος εἰς τὸν πρακτικὸν καὶ θεωρητικὸν βίον, ἡ ψυχὴ ἐλευθεροῦται ἀπὸ τὴν παράλογον ἀμετρίαν· καθαρικομένη δὲ ἀπὸ τὴν ὑλικὴν ἀλογίαν πλησιάζει εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν θεότητα· πηγὴν σοφίας καὶ γνώσεως· καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς πάλιν καὶ γνώσεως ἀπολαμβάνει τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ ἀνωτάτου ἀγαθοῦ· τότε ὁ τοιοῦτος ἐνάρετος θεωρῶν τὸ ἄφατον κάλλος, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ὄσιον, τὰ γνωρίζει τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἀναπάσεται εἰς τὴν ἀλήθειαν γινόμενος μέτοχος τοῦ πάνυ, ἢ ὡς ἔλεγον τοῦ ἀνωτάτου ἀγαθοῦ· εἴτε τῆς εὐδαιμονίας. «Ὅταν, λέγει, δέ γε αὐτὴ ἀνθ' ἑαυτὴν σκοπεῖ, ἐκεῖσε οἴχεται· εἰς τὸ καθαρὸν τε καὶ αἰεὶ ὄν, καὶ ἀθάνατον, καὶ ὡσαύτως ἔχον· καὶ ὡς συγγενῆς οὔσα αὐτοῦ, αἰεὶ μετ' ἐκείνου τε γίνεται, ὅταν παρ' αὐτῆ καθ' αὐτῆ γένηται καὶ πέπαυται τοῦ πλάνου καὶ περὶ ἐκεῖνα αἰεὶ, κατὰ πάντα ὡσαύτως ἔχει, ὡς τοιούτων ἐραπτομένη καὶ τοῦτο αὐτῆς τὸ πάθημα φρόνησις καλεῖται (α). » Χωρὶς δὲ τούτων

(α) Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VII.

ὁ δοκιμίστορος ἄνθρωπος πλανᾶται, καὶ ἐγκαλιζόμενος τὴν νεφέλην, νομίζει ὡς ὁ Ἰζίων, ὅτι κρατεῖ τὴν θεόν (α).

Ὁ Πλάτων, κατὰ μίμησιν τοῦ Σωκράτους, εἶδε τὴν ἀθλιότητα τοῦ ἀθρώπου καὶ τῶν κοινανιῶν καὶ ἐξήγησε τὴν αἰτίαν αὐτῆς καὶ τὴν θεραπείαν. Ἡ κυρίως εὐδαιμονία εἶναι ἀχώριστος τῆς ἀληθείας. Ἡ μίξις ἐνοῦται οὐτιωδῶς μετὰ τῆς ἀλλῆς, ἢ εἰσιν ἐν καὶ τὸ αὐτό· ἡ ἀγνοια ἄρα εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀθλιότητος τοῦ ἀθρώπου· ἀλλ' ἡ ἀγνοια εἶναι δύο εἰδῶν· εἰς τὸ πρῶτον εἶδος ὁ ἀγνοῶν γνωρίζει, ὅτι ἀγνοεῖ· ἤρρωεῖ καὶ ἐρωτῶν διδάσκεται, πρὶν ἐπιχειρηθῆ· εἰς τὸ δεύτερον εἶδος ὁ ἀθρώπος ἀγνοῶν νομίζει, ὅτι γινώσκει· οὗτος ἐπιχειρίζεται, δὲν ἐξετάζει, δὲν ἐρωτᾷ, δὲν διδάσκεται, ἀλλ' ἀποφασίζει περὶ ὧν ἀγνοεῖ, οἰόμενος εἰδέναι· ὡσεὶ πλανώμενος ὡς ἀμαθῆς, καὶ νομίζων, ὅτι γνωρίζει, ἐνεργεῖ, πλανᾶται πλανᾷ, ταράττει, συγχέει, φθείρει, καὶ γίνεται αἰτία βλάβης μερικῆς, ἢ γενικῆς. Ὅθεν ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἀθλιότης τοῦ ἀθρωπίνου γένους παράγεται ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν καὶ ἀμάθειαν· καὶ πάλιν, ἀπὸ τὸ δεύτερον εἶδος τῆς ἀμαθείας· ἡγουν τῆς ἀγνοούσης κυρίως καὶ νομιζούσης εἰδέναι μὴ εἰδούσης (β).

Ὁ Πλάτων, προσδιορίσας ὅσαζ τὴν ἠθικὴν του ἀρχὴν, ἔστησεν ἐπ' αὐτῆς τὴν πολιτικὴν, καὶ οὕτως ἔχυσε χεῖμαῖρους φωτὸς εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς κυβερνητικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐλάμπρυνεν ὅλας τὰς ἀθρωπίνους γνώσεις. Ἡ δὲ γλαφυρὰ καὶ ἀμίμητος αὐτοῦ φράσις, ἐνωθεῖσα οὐτιωδῶς μετὰ τοῦ πραγματικοῦ, ἤγειρε θαυμαστὸν, ἐξάισιον καὶ ἀειθαλὲς μνημεῖον. Διὰ τοῦτο ἡ

(α) Σκιαγραφία τις ἢ ἡ τοιαύτη ἀρετὴ καὶ τῶ ὄντι ἀνδραποδῶδης καὶ οὐδὲν ὄγιός· οὐδ' ἀληθὲς ἔχει. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. Π, V.)

(β) Ὅρα Πλάτ. Σοφιστ. Γοργ. Εὐθυδ. καὶ λοιποὺς Διαλόγους.

φιλοσοφία του διέρχεται ἀμάραντος τοὺς αἰῶνας, διαφυλάττουσα θεῖον τινὰ νεύτητα, καλύπτεται πρὸς ὄραν, καὶ ἀναφαίνεται ὕψιστοι λαμπρότεροι τὴν ἐσεβάσθησαν οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ τὴν ἐτίμησαν οἱ χριστιανοὶ σοφοί (α). εἶναι ὁ ὑψηλότερος φανὴς, τὸν ὁποῖον ἤγειρεν ὁ ἄ. ἄνθρωπος πρὸ τῆς σωτηρίου ἐποχῆς μετὰ τὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ὅθεν καὶ κοινῇ γνώμῃ ὠνομάσθη θεῖος. Ὁ Πλάτων εἶναι ἡ γραπτὴ διάνοια τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ ἀφαιρεμένη ἰδέα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους: ἤγουν φιλοσοφία καὶ ποίησις: ἐλευθερία μετὰ νόμου καὶ εὐγλωττίας. Ἡ αἰσθητικὴ καὶ ἡ πλαστικὴ φαντασία εἰσὶν οὐτωδῶς ἠνωμένοι, μετὰ τῆς ὑψηλῆς ἐνοίας καὶ τῆς λαμπρῆς φαντασίας: εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἔθνος ἐλεύθερον καὶ ἑστῆρον. Καὶ ἡ ἀρχαία σεμνοπρέπεια, μετὰ τοῦ καλλίστου αὐτοῦ χαρακτῆρος, ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Πλάτων.

Τινὲς ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς πρώτης Ἀκαδημίας βυθιζόμενοι εἰς τὰς μεταφυσικὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος ὑπέπεσον εἰς τὸν μυστικισμόν: οἱ δὲ προσκολληθέντες εἰς τὰ γραπτὰ μᾶλλον δόγματα, εἰς τὸν δογματισμόν: ἄλλοι ἀρνούμενοι τὴν γνῶσιν τῆς ἐπιστήμης ἐδέχθησαν τὴν δόξαν καὶ τὴν πιθανολογίαν, καὶ ἐσερέωσαν τὴν σκεπτικὴν αἴρεσιν: καὶ τέλος ἄλλοι ἐνώσαντες τὰς πρώτας μετὰ τῆς δευτέρας ἐπέφερον τὴν συγκριτικὴν: κατὰ δυστυχίαν ὁμοίως ἐχάθησαν τὰ συγγράμματα τῶν πλειοτέρων Πλατωνικῶν (β).

Ὁ Ξενοφῶν, δεύτερος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ πρακτικοῦ βίου τοῦ δικιμονίου γέροντος, καθὼς ὁ Πλάτων τοῦ θεωρητικοῦ: ἦτο θεοσεβὴς, ἀνδρεῖος, κερταρικός, ἐγκρατής, δίκαιος καὶ φιλόπρονος. Οἱ συναναβάντες μετὰ τοῦ νέου Κύρου Ἕλληνας εὐρέθησαν εἰς δευτὴν στάσιν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς τὴν μάχην. Καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀτιμον δολοφονίαν τῶν

(α) Ὅσα τὰ περὶ θεῖου ὀνομάτων Συγγράμματα τοῦ Ἀρσιοπυγίτου Διονυσίου: τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνου, τὸν Ἀλεξ. Κλήμην κ. τ. λ.

(β) Σέξτ. ἐμπειρ. ἐδν. Mathem. Βιβλ. VII. p. 145—146.

Ἑλλήνων στρατηγῶν παρὰ τοῦ Ἀρταξέρξου. Μακρὰν τῆς Ἑλλάδος περὶ τὰς δύο χιλιάδας στάδια, εἰς τὸ κέντρον τοῦ βασιλείου τῆς Περσίας καὶ τῆς Ἀσίας, στερημένοι τροφῶν, βοηθείας, ὁδηγῶν, καὶ ὄλων τῶν ἀναγκαιῶν, περικυκλωμένοι ἀπὸ ἐχθροῦς πολλοῦς, ἀπὸ ἐθνη πολεμικὰ, ἀπὸ ὑπερύψηλα ὄρη καὶ ποταμούς εὐρυχωροτάτους, ἦσαν ὅλοι περίλυποι καὶ ἀπελπισμένοι. Ὁ Ξενοφῶν παρρησιαστικῶς τοὺς ἐμψύχωσε, καὶ καταπέθων αὐτοὺς νὰ μὴ δεχθῶσιν οὐδένα συμβιβαστὴν μετὰ τοῦ δολίου ἐχθροῦ, ὑπεσχέθη πολεμῶν νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ σίφους εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος ἐπέλεξε ὅλα τὰ φυσικὰ ἐμπόδια· κατετρόπωσε τὰ ἐνακτιούμενα ἐθνη· καὶ μετὰ ἐτήσιον ἐπίπονον ποδοπορείαν καὶ νυχθημερινὸν πύλεμον, ἔφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα δέκα χιλιάδας Ἕλληνας, πλήρεις δόξης καὶ πολεμικῆς ἐμπειρίας. Τοὺς παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀγησίλοον, καὶ αὐτὸς ἀναχωρήσας εἰς τὸν ἀγρὸν συνέγραψε τὴν περιδύητον ἐπάνουδον, ἀείμνηστον καὶ μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον ὑψηλῆς φιλοσοφίας καὶ στρατηγικῆς ἐπιστήμης. Οὗτος συνέγραψε περὶ τὰ τεσσαράκοντα βιβλία: ἤγουν τὴν ἀνάθεσιν τοῦ Κύρου, τὰ Ἑλληνικὰ, τὰ Ἀπομνημονεύματα, Κύρου τοῦ μεγάλου Παιδείαν, Συμπόσιον, Οἰκονομικὸν, περὶ Ἴππικῆς, καὶ Κυνηγετικὸν καὶ Ἴππαρχικὸν, Ἀπολογίαν Σωκράτους, περὶ Πόρων, Ἀκαδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων Πολιτείαν κ.τ.λ.

Ὁ Ξενοφῶν διδάσκει τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν, τὴν οἰκονομικὴν τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν πόλεων· νοουθετεῖ τοὺς Ἕλληνας, πῶς ν' ἀποστρέψωσι σὺν καὶ ψυχὴν ἀγαθὴν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Δὲν πλανᾶται εἰς τὸν αἰθέρα, ὡς ὁ ἀντιζηλὸς τοῦ Πλάτων· ἀλλ' οἰκῶν εἰς τὴν πόλιν, δεικνύει πρὸς τοὺς συμπολίτας του καὶ τὰ κακὰ καὶ τὴν θεραπείαν αὐτῶν. Ὁ δὲ Πλάτων διδάσκων ὑπεράθρωπὸν τινα ἀρετὴν ἐσχημάτισε δι' αὐτῆς θυρακαστὴν μὲν πολιτείαν, δυσκατόρθωτον ὁμῶς καὶ ἀδύνατον· οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ὦτα τῶν ἀνθρώπων

βλέπουν, και ακαταπαύτως ακούουν την γλυκεῖαν φωνήν του Ξενοφώντος· ὁ δὲ λόγος τοῦ Πλάτωνος ἀρχινᾷ μετὰ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ λησιμονῶν μετ' ὀλίγον αὐτοῦς, ὑψοῦται εἰς τὸν αἰθέρα, καὶ μεταβαίνων εἰς ἀόρατόν τινα κόσμον, γίνεται ἄφαντος ἀπὸ τὸν νοῦν. Ἡ φράσις τοῦ Ξενοφώντος, ὡς ὀμιλῶν ῥυαῖ, ἔχει τὴν ἀπλότητά καὶ τὸ κάλλος τῆς φύσεως, καὶ ὡς ἡ λύρα ποῦ Προμηθεὺς σύρει κατόπιν τῆς τοῦς ἀχροατάς· οὗτος σκιαγραφεῖ περιχρῶς τὴν οἰκιακὴν εὐτυχίαν, τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἐναρέτου ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἀθλιότητα τοῦ κακοῦ (α).

Ἡ Κυροπαιδεία εἶναι μυθιστορικὸν ἀριστούργημα· ἡ ἠθικὴ καὶ αἱ πράξεις τοῦ ἥρωός εἰσι παντοῦ σύμφωνοι. Εἶναι παῖς, ἀνὴρ, πατήρ, σύζυγος, ἡγεμὼν, φίλος, σύμμαχος, πολέμιος, νικητὴς, ἐνάρετος, κ.τ.λ. Ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ πλάσματος εἶναι ἡ βελτίωσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ ἀνάβασις τοῦ Κύρου εἶναι ἐπικόντι ποίημα, ἔχον τὸν οἶστρον τῆς Ἰλιάδος, καὶ τὴν φρόνησιν τῆς Ὀδυσσεΐας. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ Κύρου καὶ τῶν στρατηγῶν εἰσιν ἀρχέτυπα φιλοτεχνήματα. Ἐκάστη λέξις εἶναι στοιχειώδης γραμμὴ, διορίζουσα τὴν σκιάν τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων προσώπων. Ἡ κριτικὴ, μὴν εὐρίσκουσα τὴν Ξενοφώντειον γραφίδα εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, τὴν ἀποδίδει εἰς Συρακούσιόν τινα Θεμιστογένην. Ὁ Ξενοφῶν πρῶτος ὑποσημειώσας τὰ λεγόμενα ἐξέδωκεν ἐπιγράψας ταῦτα Ἀπομνημονεύματα, τὰ ὁποῖα γέμουσιν ἀπὸ ἠθικῶν παραγγέλματα, καὶ τοῦ πρακτικοῦ βίου ἠθικῶς παραινέσεις.

Ἡ ἱστορία, ὡς τὰ πλείωτερα μέρη τῆς φιλοσοφίας, ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ πρώτη περίοδος ἐγράφετο διὰ στίχων, ποιητικὸν ἔχουσα ὑποκείμενον. Τοιοῦτος εἶναι ὁ περίπλους τοῦ Ἰάσωνος, τὰ ἄθλα τοῦ Ἡρακλέους, τὰ Τρωϊκὰ κ.τ.λ. Ἡ

(α) Ξενοφ. Οἰκονομ. Ἀπομνημ. Ἱερέων, κ.τ.λ.

δευτέρα περίοδος αὐτῆς, ἣτις διήρκεσε μέχρι τῶν Μηδικῶν, ἐσχεδιάσθη ποιητογραφικῶς· τὸ δὲ ὑποκείμενον ἦτο, κατὰ τὸν Στράβωνα καὶ Ἀλικαρνασσεῖα Διονύσιον, αἱ κτίσεις τῶν πόλεων, αἱ ἀποικίαι, αἱ μεταναστάσεις κ.τ.λ.: ἦγουν κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἐμορφοῦτο ἡ ἱστορικὴ διήγησις καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀκρίβεια. Ὁ Ἡρόδοτος θεωρεῖται δικαίως ὡς πατὴρ τῆς ἱστορίας· οὗτος ἔλαβε δι' ὑποκείμενον τοὺς Περσικοὺς πολέμους, οἵτινες εἶχον ἤδη τελειώσει, ἀλλ' ἦτον εἰσέτι πρόσφατος ἡ μνήμη αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Οὗτος ἐμιλῶν περὶ τῶν ἐθνῶν, τὰ ὅποια ἔχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἀναφορὰν ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν του, ἐνηγκαλίσθη ἐν εἶδος γενικῆς ἱστορίας· καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθη, ἴσως, νὰ μεταχειρισθῆ τὴν βάσανον τῆς κριτικῆς· ἀλλὰ μετεχειρίσθη πρῶτος καθαρὸν ἱστορικὸν ὑποκείμενον, τὸ ἐχώρισεν ἀπὸ πᾶσαν μυθικὴν βοήθειαν· καὶ ἐσταμάτησε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ πραγματικοῦ.

Ὁ Θουκυδίδης, βαθύνομος, ἀμνησίκακος, ἔχων λεκτικὸν ἀκρίβειαν, θερμὴν καὶ ἐνεργητικὴν ἐμβρόμησιν, συνέγραψε πρῶτος τὴν ἱστορίαν τῶν συγχρόνων του, μεταχειριζόμενος τὴν ἀκριβεστέραν κριτικὴν. Διὸ καὶ πατὴρ αὐτῆς λέγεται. Οὗτος βιαζόμενος νὰ καθαρίσῃ τὰς πράξεις ἀπὸ τὰ πάθη: τὴν μνησικακίαν, λέγω, καὶ τὴν φιλαυτίαν τῶν ὑποκειμένων του, ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῆ τὴν βαθυτάτην ἐκείνην κρίσιν, νὰ σχηματίσῃ τὴν ἀληθινὴν διάλεκτον τῆς ἱστορίας, νὰ χωρίσῃ διὰ μιᾶς τὸ μυθώδες ἀπὸ τὸ ἀληθές, καὶ τὴν παλαιάν ἀπὸ τὴν νέαν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν καὶ προσδιώρισεν.

Ἀλλ' ἔλειπεν εἰσέτι ὁ ἱστορικὸς τῶν ἰδίων του πράξεων, τῶν ἀπομνημονευμάτων καὶ τῶν καθ' ἡμέραν συμβεβηκότων. Τοῦτο ἐπεχειρίσθη ὁ Ξενοφῶν, καὶ ἡ μετριοφροσύνη του τὸν διέσωσεν ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ὅς τις πολιορκεῖ πανταχόθεν τὸν συγγραφέα τῶν περὶ ἑαυτὸν λόγων. Ἱστορικὴ ἀκρίβεια. Σοφρατι-

κλήφρονες, σεμνοπρέπεια καὶ μετριοφροσύνη, φυσικὴ ἀπλότης, κάλλος καὶ ἀμίμητος κομψότης εἰσὶ τὰ χαρακτηριστικὰ προτερήματα τῆς Ἀττικῆς καλουμένης μελίσσης. Οὗτος καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ δύο ἱστορικοὶ ἤγειραν αἰώνιον καὶ μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον. Καὶ τῶνδ' ἄντι, κτῆμα εἰς ἀεὶ μᾶλλον, ἢ ἀγώνισμα εἰς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν ξύγκειται (α). Ἡ μελέτη τῶν τριῶν τούτων συγγραφέων καὶ οἱ περὶ ἱστορικῆς κινήσεως τοῦ Διονυσίου καὶ τοῦ Λουκιανοῦ εἰς τὸ, Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν, δύανται νὰ διορίσωσι τοὺς ἀληθεῖς καὶ αἰωνίους χαρακτῆρας τῆς ἱστορίας.

Ὁ Σουκράτης ἦτον ἐγκρατής. Ὁ Ἀντισθένης, μαθητὴς αὐτοῦ, ὠθούμενος ἀπὸ τὸν μελαγχολικὸν καὶ σκυθρωπὸν του χαρακτῆρα, κατήντησεν εἰς τὴν ἀσκητικὴν σκληραγωγίαν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Κυρκιὴν αἵρεσιν. Αὐτὴ καταφρονεῖ πλοῦτον, ἀξιώματα, δόξαν, καὶ αὐτὰς τὰς ἀθωοτέρων ἐπιθυμίας.

Ἄν τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν, ἔλεγεν ὁ Ἀντισθένης, εἶναι ὁ κυρίως σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου· ὁ δὲ θεὸς εἶναι ὁ ἀπολύτως μακάριος, ὡς ἐλεύθερος καὶ παθῶν καὶ χρειῶν· ὅσον πλείοτερον ἐλευθεροῦται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, τοσοῦτον μᾶλλον πλησιάζει εἰς τὸ θεῖον καὶ εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς ὀλβιότητος, ὅπου εὐρίσκεται καὶ τὸ πάνυ ἀγαθόν. Τὰ παιδία, αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἀσθεῖς ἔχουσι πολλὰς χρείας. Ὅθεν ὅπου εὐρίσκεται ἀτέλεια καὶ ἀδυναμία, ἐκεῖ εὐρίσκεται καὶ ἡ ἐμπάθεια. Ἡ δὲ θεία οὐσία, ὡς τελεία, εἶναι καὶ ἀπαθής· ὅστις λοιπὸν νικήσῃ τὰς αἰσθήσεις του, νεκρώσῃ τὰς ἐπιθυμίας του, περιορισθῇ εἰς τὴν τροπὴν τῆς ἀρετῆς καὶ θεωρίας, οὗτος γίνεται μακάριος καὶ εὐδύμων. Λιὸ μετεχειρίζετο, κατὰ τὸν Λαέρτιον, τὴν σάτυραν, ὡς πικρὰν καὶ δηκτικὴν μαστίγα τῶν παθῶν καὶ τῆς ἐπιθυμίας. Τὰ βέλη του, διευθυνόμενα πολλάκις καὶ κατ' αὐτῆς τῆς

(α) Θεουκρ. Συγγρ. τὸ I. § 22.

Ἀκαδημίας, ἐπολέμησαν ἐνίοτε τὴν κατ' αὐτὸν κεκρυμμένην Πλατωνικὴν φιλοδοξίαν· οἱ ἄξιοι μνήμης μαθηταὶ αὐτοῦ ἦσαν ὁ κυνικός Διογένης καὶ ὁ Κράτης, τοῦ ὑποίου ὁ ἐπιστολικὸς λόγος ἐπλησίασεν εἰς τὴν Πλατωνικὴν λαμπρότητα.

Ἀπέναντι τοῦ Ἀντισθέους εὐρίσκεται ὁ τρυφηλὸς Ἀρίστιππος, θεμελιωτὴς τῆς Κυρηναϊκῆς Σχολῆς, ἀνὴρ πλούσιος καὶ φιλόφρων. Καὶ οὗτος ἐδέχετο ὡς σκοπὸν τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀνώτατον ἀγαθόν· δὲν τὸ ἐζητοῦσεν ὅμως, ὅπου ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀντισθένης· ἀλλὰ τὸ ἐστήριζεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποῖαν ἀπολαμβάνει ὁ γενόμενος διὰ τῶν αἰσθησεῶν τὰ ἀγαθὰ τῆς φύσεως. Ὅθεν φρόνησις εἶνα· ἡ μελέτη τῶν δυνάμεων εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας. Ὡστε, ἂν ἡ αὐστηρότης τοῦ Ἀντισθέους ἐπλησίαζει εἰς τὴν ἀσκητικὴν, ἡ ἀνοχὴ τοῦ Κυρηναίου ὠδήγει εἰς τὴν φιληδονίαν καὶ τὴν μαλθακότητα, δεχομένη τὴν ἔδονην, καὶ ἀποφεύγουσα μόνον τὴν κατάχρησιν (α).

Ὁ Ἀρίστιππος ἔστησε τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας εἰς τὰς αἰσθήσεις (β). Ἡμεῖς γνωρίζομεν τὰς ἐσωτερικὰς ἡμῶν ἀλλοιώσεις· καὶ, λέγοντες πάντες γλυκὺ, φανερώνομεν κοινὸν μὲν ὄμμα, ὄχι δὲ τὸ αἶσθημα τοῦ γλυκέως· γνωρίζομεν τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν, ἂν ἦναι ἡ αὐτὴ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ὅθεν δὲν ὑπάρχει κοινὸν κριτήριον ἀληθείας (γ), ὡς νὰ μὴν ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ φθάσῃ δι' ἀναλογίας εἰς τὴν ἠθικὴν βεβαιότητα. Ὁ σοφὸς οὗτος, περιορίζων τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν

(α) Ἐπεὶ τοι τὸ κρατεῖν καὶ μὴ ἠττάσθαι κέρων ἄριστον· οὐ τὸ μὴ χρῆσθαι.
(Λαέρτ. Βιβλ. II. ρ. 137.)

(β) Λαέρτ. αὐτόθι.

(γ) Σειγ. ἐμπειρ. Adv Mathem. Βιβλ. VII. § 191—καὶ Βιβλ. VI § 53.
Ὁρα Condiliac. orig. des connaissances humaines.

τῆς ἡδονῆς, τὴν ὁποῖαν κίνησιν λίαν ὀνομάζει (α), καὶ ὄχι εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων, ἐγένετο φίλαυτος καὶ, κατὰ τὴν κοινὴν φράσιν, ἐγνώστης ἐπρωτίμα τὸ ἴδιον καλὸν, καὶ παρέβλεπε τὸ καλὸν τῶν ἄλλων, τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Σωκράτης εὑρισκε τὴν εὐδαιμονίαν του εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων. Ὅλος ὁ ἀνθρώπινος βίος εἶναι πλήρης κακῶν. Διὸ καὶ ἀνευγογγυσμοῦ ἐλάμβανεν ὁ Σωκράτης τὴν μερίδα του, ὡς μέρος τοῦ ὅλου· καὶ ὡς ἐνάρετος ἐπροσπάθει νὰ ἐλαττώσῃ τὴν μερίδα τῶν κακῶν τῶν ἄλλων. Ὅθεν καθόσον ὁ Ἀρίστιππος ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, τοσοῦτον ἐπλησίαζεν εἰς τοὺς σοφιστὰς καὶ ἐναθρόνιζεν ἐκ νέου εἰς τὰς πόλεις τὴν πολεμηθεῖσαν ἡδυπάθειαν (β). Διὸ καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ ἔστησε τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν εἰς τὴν ἡδονὴν, δι᾿σχυριζομένη, ὅτι τὸ ἰδιαίτερον συμφέρον εἶναι τὸ ἐλαττήριον τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτως ἡ σοφιστικὴ καταβληθεῖσα πρὸς ὄραν ἤγειρεν ἀπὸ τινὰς μαθητὰς αὐτοῦ τοῦ Σωκράτους πάλιν τὴν αἰσχρὰν κεφαλὴν τῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους καὶ προητοίμασε τὴν Σχολὴν τοῦ Ἐπικούρου. Ὁ φιλόπονος Αἰσχύνης συνέγραψε πολλοὺς διαλόγους, ἔχοντας τὸ Σωκρατικὸν ἦθος. Οὗτος μετὰ τῶν πρώτων: Πλάτωνος, Λεγῶ, Εἰσοφῶντος καὶ Ἀντισθένης, Κρίτωνος καὶ Σίμωνος, σχηματίζει τὴν πρώτην σειρὰν τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους, οἵτινες ἐφύλαξαν καθαρῶτερον ὅπως οὖν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ δόγματα τοῦ διδασκάλου. Ὁ δὲ Φαίδων καὶ ὁ Εὐκλείδης κ.λ.π. κατὰ δεύτηρον λόγον· ὁ πρῶτος τούτων συνέγραψε διαλόγους· ὁ δεῦτερος ἐσεβάσθη τὴν Σωκράτην· προσεκολλήθη ὁμοίως εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐλεατικῆς Σχολῆς. Οὗτος ἀκολου-

(α) Δύο πάθη ὑφίσταντο· πόνος καὶ ἡδονή. Τὴν μὲν λίαν κίνησιν, τὴν ἡδονὴν· τὸν δὲ πόνου τραχεῖαν κίνησιν ὀνομάζει. [Λαέρτ. αὐτόθι. φ. 145.]

(β) Λαέρτ. αὐτόθι. Σειρῶν, εἰς Ἀρίστιππον.

θῶν τὴν διαλεκτικὴν τοῦ Ζήνωνος, παρείξε τὴν ἐρισικὴν, διὰ τῶν πολυθρυλλητῶν ἑπτὰ ὄρων, δι' ὧν ἐπολέμει καὶ ὑπερχοπίζετο τὸ ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ἡ σχολή του ἦτο φιλό-εικος, καὶ οἱ μαθηταὶ του εἶχον λύσσαν ἐρισμοῦ (α). Οὕτως ἤρχισαν αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τῆς διδασκαλίαν ἐκαί οὐκ ἐπληνῶσιν εἰς σοφίσματα σχολιὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, τὸν ἱποῖον εἶχεν ἀνορθῶσαι ὁ υἱὸς τοῦ Σωκράτους, καὶ οἱ ἐπίσημοι αὐτοῦ μαθηταί.

Τοιαύτη ἦτον, εἰς ὀλίγας λέξεις, ἡ πρόδος τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῆς ὀρθολογιστῆν μέχρι τῆς ἑκατοστῆς καὶ δεκάτης Ὀλυμπιάδος (β): ἤγουν περίπου ἑκατονταετηρίδος. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο κατ' ἀρχάς ἡ ἠθικὴ αξία τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτυχθεῖσα ἐκαθαρίσθη καὶ ὑψώθη· προσδιορίσθη τὸ κράτος τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τοῦ καθήκοντος· περιωρίσθη τὸ πέρας τῆς αἰσθήσεως, τῶν παθῶν καὶ τῆς ἡδονῆς· εὗρέθη ἡ ταυτότης τῆς ὑψηλῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας, τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ὀσίου, τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης. Καὶ, ἂν ἡ βασιλεὺς φαντασίᾳ τοῦ Πλάτωνος, προσομοῦσα πολλάκις εἰς τὸ ἄπειρον καὶ αἰδῖον, ἐγένετο ἐνίοτε ἀφανὴς ἀπὸ τοὺς ὀρθαλμοὺς τοῦ ἀνθρώπου, ἐπέστρεψε πάλιν ὁ ἴδιος εἰς τὴν γῆν πλήρης καθαροῦ καὶ ἀσυμειβίστου φωτός, δι' οὗ περιβάλλον τὴν ἀκρατήν, παρέσυρεν ἐλκουσῶντα καὶ τὴν ἀκολουθήσῃ καὶ καὶ βυθισθῆ μετ' αὐτοῦ, διὰ καὶ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως εἰς ἀχρηστὰς αἰθέρας. Ὡστε, ἂν ἡ φιλοσοφία τῆς ἐποχῆς δὲν ἐδύνηθη καὶ ἐμποδίσῃ τὴν διακρίσιν καὶ τὴν πτώσιν τῆς Ἑλλάδος, οὔσα ἤδη προχωρημένη ἐστερέως

[α] Εὐκλείδου Μεγαρεῦσιν, ὅς ἐμάχετο λύσσαν ἐρισμοῦ.

[Γίμων παρά Λαέρτ. Βιβλ. II, σ. 159.]

[β] Ὁρα Λαέρτ. ἀπὸ 440 μέχρι τῶν 336. [Π.Χ.]

τὴν δεσποτείαν καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα. Αὐτὴ ἐξουσίαζε τὸν Ῥωμαϊκὸν νοῦν, ὅτε οἱ λεγεῶνες τῆς δημοκρατίας ἐδέσποζον τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Κόσμον. Ἡ αὐτὴ φιλοσοφία προσέδρευεν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὅτε ἐστέναζεν ὑπὸ τὸν ἄθλιον ζυγὸν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, αὐτὴ ὑψώθη εἰς τὴν σοφὴν Γερμανίαν, καὶ ὡς φωτεινὴ νεφέλη βορείου σέλας, ἐξηπλώθη σήμερον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Ὅλα τὰ ὑψηλότερα προβλήματα τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς φιλοσοφίας ἐξητάσθησαν καὶ διωρίσθησαν ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους τῆς εὐτυχοῦς ἐποχῆς τῆς ἐλευθερίας. Αἱ τέχναι καὶ ἡ διάλεκτος ἔφθασαν εἰς ἀπρόσιτον τελειότητα. Αὐτὴ εἶναι ὁ φάρος τῆς διανοίας καὶ τῆς φιλοκαλίας, καὶ ἀπ' αὐτὴν ὀδηγούμενοι οἱ νεώτεροι ἔφθασαν βεβαίως εἰς ἐπιστήμους συνεπείχες, τὰς ὁποίας ἐπέφερον ὁ χρόνος καὶ ἡ πείρα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων (α).

(α) Meiners περὶ Προόδου τῶν Ἐπιστημῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΰ

ΠΕΡΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Τὴν τε τῶν πολεμικῶν ἀσκήσιν οὐ
τούτου χάριν δεῖ μελετᾶν, ἵνα κατα-
δουλώσωνται τοὺς ἀναξίους· ἀλλ' ἵνα
πρῶτον αὐτοὶ μὴ δουλεύσωσιν ἐτέ-
ροις· ἔπειτα ὅπως ζητῶσι τὴν ἡγε-
μονίαν τῆς ὠφελείας ἕνεκα τῶν ἀρχο-
μένων, ἀλλὰ μὴ πάντων δεσποτείας·
τρίτον δὲ τοῦ δεσπόζειν τῶν ἀξίως
δουλεύειν.

(Ἄρισ. Πολιτ. Βιβλ. Ζ. Κεφ. ΙΓ. § 14.)

Οἱ Ἕλληνες, μετὰ τὰς κατὰ τῶν Περσῶν νίκας, ἤρχησαν,
ὡς εἰρήθη, τὴν μεταξὺ τῶν διχόνοιαν καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλε-
μον· οὕτως ἐξητθένουν νικῶντες, ἢ νικώμενοι, καὶ διεφθείρον-
το· ὁ Λύσανδρος ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας· ὁ Ἐπικουρινὸνδας ἔφθα-
σεν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σπάρτης. Αἱ νομοθεσίαι μεταβάλλον-
ται· τὰ ἥθη καὶ ἡ φιλοσοφία ἀλλοιοῦνται. Οἱ Ἕλληνες συμμαχοῦσι
διὰ νὰ καταστρέψωσι τοὺς Ἕλληνας, ὑπογράφουσιν εἰρήνην καὶ
μετ' ὀλίγον τὴν δικλύουσιν. Αἱ πόλεις ἐμάχοντο κατὰ τῶν πό-
λεων· καὶ αἱ δημοκρατίαι κατὰ τῶν δημοκρατιῶν. Τοιαύτη ἦ-
τον ἡ ἐξωτερικὴ στάσις τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ κήρυξις τῆς αὐτονομίας ἐπέφερε νέαν ταραχὴν εἰς τὸ ἐ-
σωτερικὸν ἐκάστης πόλεως· ἡ δημοκρατικὴ φατρία ἐπολέμει
μὲ ἀδιάλλακτον μῖσος τὴν ἀριστοκρατικὴν καὶ ὀλιγαρχικὴν
φατρίαν. Τὰ φρονήματα ἦσαν διηρημένα καὶ ἐκάστη οἰκογέν-
εια πολεμοῦσα ἄλλην κκτησπαράττειτο ἢ ἰδίᾳ ἐσωτερικῶς ἀπὸ

τὰ ἀντιπερόμενα μέλη τῆς. Ἡ δὲ Σοφιστικὴ ἐδικαίωσε τὸ ἀνόσιον δικαίωμα τοῦ ἰσχυροτέρου. Τὰ ἤθη καὶ τὸ φρόνημα διεφθείροντο. Ἡ φωνὴ τοῦ Σωκράτους, ἣτις ἐπεχείρησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καταφορὰν, ἐσθῆσθη εἰς τὸ δεσμωτήριον· καὶ οἱ ἐπίσημοι αὐτοῦ μαθηταὶ οἱ μὲν φοβηθέντες ἀπεμακρύνοντο· οἱ δὲ περιεκαλύπτοντο ἀπὸ μυστηριώδη σιωπῆς. Τοιαύτη ἦτον ἡ ἐσωτερικὴ στάσις ἐκάστης πόλεως τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Περσία σπαραττομένη πρὸ πολλοῦ ἀπὸ ἐσωτερικῆς ταραχῆς, δὲν ἐπεθύμει νὰ ἐισαγάγῃ τοὺς φιλελευθέρους λαοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ρώμη ἐνητχολεῖτο τότε, ἢ κατὰ τῶν πλησιοχώρων ἐθνῶν, ἢ κατὰ τῆς ἀντιζήλου Καρχηδόνας. Μόνη ἡ Μακεδονία εὕρισκετο εἰς εὐτυχεστέρως περιστάσεις. Ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Ἀμύντου Φίλιππος, ἀνὴρ μεγαλοφυΐας, βαλὺς πολιτικός, καὶ φιλόδοξος, εἶχε διδαχθῆ τὴν φιλοσοφίαν εἰς Πυθαγόριον τινα σοφόν· τὴν στρατηγίαν πλησίον τοῦ μεγάλου Ἐπαμεινώνδα· καὶ τὴν ἐγκράτειαν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς δυστυχίης· οὗτος ἐγνώρισε τὴν ἀνθρώπινον καρδίαν εἰς τὰς Θήβας, καὶ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ περὶ διαδοχῆς νόμος δὲν ἦτο, φαίνεται, προσδιορισμένος εἰς τὴν Μακεδονίαν· ὁ δεύτερος Ἀμύντας ἀποθνήσκων ἄφησε τρεῖς υἱοὺς, Ἀλέξανδρον, Περδίκαν, καὶ Φίλιππον. Ὁ πρωτότοκος διαδεχθεὶς τὸν πατρικὸν θρόνον ἐζήτησε βοήθειαν ἀπὸ τὸν Πελοπίδα, ὑποσχόμενος φιλίαν καὶ πίστιν εἰς τοὺς Θηβαίους πρὸς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ὡς ἐξέχειρον τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Φίλιππον. Οὗτος ἐλθὼν εἰς Βοιωτίαν ἀνετρέφετο εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἐπαμεινώνδα· ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη Πτολεμαῖος, ὁ τοῦ Ἀλόρου, φονεύσας τὸν Ἀλέξανδρον, ἀνέβη αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον τοῦ Β. Ἀμύντα· καὶ πάλιν μετὰ παρέλευσιν τοσοῦτου χρόνου, φονεύει ὁ Περδίκας τὸν Πτολεμαῖον καὶ γίνεται βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Ἀλλὰ μετὰ πέντε ἔτη πίπτει καὶ αὐτὸς νεκρὸς

εἰς μίαν κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν μάχην καὶ ἀφίνει χηρεύοντα τὸν θρόνον. Ὁ νέος Φίλιππος, ὅστις πρὸ ἐννέα ἤδη ἐτῶν διέτριβε πλησίον τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ἀναχωρήσας κρυφίως ἀπὸ τῆς Θήβας, ἦλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀνχλαβὼν τὸν πατρικὸν θρόνον, ἐκυβέρνησεν εὐτυχῶς τὴν βασιλείαν τέσσαρα καὶ εἴκοσι ἔτη (α).

Δύω ἀρεταὶ ἐχρειαζόντο εἰς τὸν Φίλιππον, διὰ τὰ σχηματίσει μεγάλην καὶ λαμπρὰν βασιλείαν: πολιτικὴ λέγω φρόνησις, καὶ στρατηγικὴ ἐμπειρία. Τούτων ἕνεκα ὁ Φίλιππος ἐφρόντισε κατ' ἀρχὰς νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ λαοῦ του, πρῶτον εὐκόλον εἰς φρόνιμον ἡγεμόνα, καὶ πολλὰ ἀναγκαῖον εἰς ὃν τινα σκοπεῖ νὰ ἐγείρῃ νέαν βασιλείαν. Ὅχι κολακεύων τὸν λαόν, οὔτε ἀδικῶν, ἢ κατὰ πῆλξον αὐτὸν, ἀλλὰ προπχθῶν νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ καλλήτερον καὶ εὐδαιμονέστερον. Ὅθεν ἐκλέγει τὰ προσωπικόν, δι' οὐδένεργεῖ πᾶς ἡγεμῶν ἐμμέσως πρὸς τοὺς ὑπηκόους· δὲν δίδει τῇ ἐμπιστοσύνην του εἰς δωροδοκημένους, ἢ ἀναξίους ὑπουργούς, οὔτε πάλιν τὴν ἀφαιρεῖ ἄνευ λόγου παρ' ἐκείνων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπᾶξ τὴν ἐνεπιστεύθη. Διευθύνει τὴν ἱκανότητα· ἀλλὰ δὲν κυριεύεται ἀπὸ αὐτῆν. Ἀφοῦ δὲ ὠργάνισε τὴν κυβερνητικὴν ἐργασίαν, ἔστρεψε συγχρόνως τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ στρατιωτικόν, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν πρημέλητε· γυμνάζει τοὺς στρατιώτας, περιποιεῖται τοὺς στρατηγοὺς, ἀποδίδων εἰς ἕκαστον τὴν τιμὴν τῆς ἀξίας του· παιδεύει τὴν κακίαν ἀδυσωπήτως βραβεύων δικαίως τὴν ἀρετὴν. Ὁ Φίλιππος ἐγνώρισεν, ὅτι διὰ τὰ ὀργάνισι, πρέπει νὰ μεταβάλη· καὶ, διὰ τὰ μεταβάλη τὰς κακὰς ἕξεις εἰς καλὰς τῶν συνειθισμένων εἰς τὰς πρώτας ἀνθρώπων, πρέπει νὰ ἔχη δύναμιν, καὶ πολιτικὴν φρόνησιν.

(α) Ἀπὸ 360 (Π.Χ.) μέχρι τῶν 336.

Ἐρευνῆσκει τὴν Μακεδονικὴν λεγομένην φάλαγγα· ἐπιδιορθώνει τὸν ὄπλισμὸν τῶν στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους συνειθίζει εἰς τὴν ἐγκράτειαν, τὴν σκληραγωγίαν καὶ τὴν ὑποταγὴν, δίδων αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς παράδειγμα. Εἰς ἓνα λόγον εἰσήξεν εἰς τοὺς Μακεδόνας τὰς παλαιὰς ἀρετὰς τῶν νικητῶν τῆς Περσίας Ἑλλήνων, τὰς ὁποίας εἶχον πρὸ πολλοῦ χάσει οἱ τρυφηλοὶ καὶ φιλοτάραχοι ἀπόγονοι.

Οὗτοι προετοιμασθεὶς κηρύττεται φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων ἐπεθύμει νὰ λογίζηται ὁμογενής· καὶ ὦν ἀσφαλῆς ἐξ ἑνὸς μέρους, στρέφει τὴν προσοχὴν του εἰς τοὺς πλησίον λαοὺς, ἐξασκεῖ τοὺς στρατιώτας του εἰς τὸν κατὰ τῆς Παιονίας καὶ τῶν Ἰλλυριῶν πόλεμον· κατὰ τὰ τείχη τῶν βαρβάρων, καὶ δυναμώνει τὰ σύνορα τοῦ στερεοῦ βασιλείου του· στρέφει ὕστερον τὸ βλέμμα κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν πάντοτε σιωπηλῶς πῶς ὑπέδραπεν ἢ ἐνδόμυχος πολιτικὴ του.

Ἡ Ἀμφίπολις ἔκειτο μετὰξὺ Μακεδονίας καὶ Ἑλλάδος· προσβάλλει κατ' αὐτῆς ἐξαίρνης, τὴν κυριεύει· καὶ τὴν μὲν Ἀττικὴν φρουρὰν πέμπει φιλοφρόνως εἰς τὰς Ἀθήνας· τὴν δὲ πάλιν προσποιεῖται, ὅτι τὴν ἀφίνει αὐτόνομον. Μετ' ὀλίγον ὅμως τὴν ἐξουσιάζει ἐκ νέου, καὶ μετ' αὐτῆς τὴν Ποτίδαιαν, τὴν Πύδναν κ.τ.λ. Καὶ τὴν μὲν φρουρὰν τῆς πρώτης στέλλει πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν δὲ Πύδναν παραχωρεῖ εἰς τοὺς Ὀλυθίους, τῶν ὁποίων ἐχρειάζετο κατὰ τὸ παρὸν τὴν συμμαχίαν· ἐξάπτει ἔπειτα κρυφίως τὰς μετὰξὺ Ἑλλήνων διχονοίας· καὶ ἐνῶ οὗτοι ἐξησθένουν εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον, ὁ Φίλιππος κυριεύει ἀνυποστύλωσ τὴν Κρηνίδα, ὅπου εὔρε τὰ πλούσια μεταλλεῖα, δι' ὧν ἐγόραζε καὶ τοὺς δημαγωγούς, καὶ τοὺς ἄλλους

χοντας τῶν πόλεων καὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν λαῶν (α). Φαίνεται σεβόμενος τὴν αὐτονομίαν εἰς τὴν Ἀμφίπολιν, ἀκερδῆς εἰς τὴν Πύδναν, φιλελεύθερος εἰς τὰ πεδία τῆς Θεσσαλίας, ἐχθρὸς τῶν τυράννων, σύμμαχος τῶν Μεσσηνίων· καὶ, χωρὶς νὰ θέλῃ, ἐξουσιάζει δυσηρεστημένους τρόπον τινα τὴν Ὀλυμπον. Ὡστε φίλος, ἢ ἐχθρὸς, σύμμαχος, ἢ πολέμιος, προσβάλλων, ἢ ὀπισθοδρομῶν ὁ Φίλιππος προχωρεῖ πάντοτε, προχωρεῖ καὶ φθάνει εἰς τὸν σκοπὸν του πρὶν εἰσέτι ἐξυπνήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων. Τοιοῦτος ἦτον ὁ Φίλιππος καὶ τοιαύτη ἡ Ἑλλάς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδα καὶ τοῦ Ἀγησιλάου καὶ τοῦ Σωκράτους.

Οἱ Θηβαῖοι ζητοῦσι τὴν συμμαχίαν τῆς Μακεδονίας κατὰ τῶν Φωκέων· ὁ Φίλιππος κινεῖ χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ· ἡ φωνὴ ἑνὸς μεγάλου ῥήτορος, φιλοπάτριδος καὶ πολιτικοῦ· τοῦ Δημοσθένους, λέγω, ἐγείρει τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἐλθόντες ἐγκαίρως εἰς τὰς Θερμοπύλας ἐμποδίζουσι τὴν διάβασιν. Ὁ Φίλιππος βλέπων τὸ ἀπροσδόκητον ἐμπόδιον δὲν ταράττεται· ἐνόησεν, ὅτι δὲν εἶχεν ἐλθεῖ ἡ ὄρα· προσποιεῖται, ὅτι εἶχεν ἄλλα σχέδια· εἰσέρχεται εἰς τὴν Χαλκίδα, κυριεύει πολλὰς πόλεις, ἐξουσιάζει τὴν Εὐβοίαν. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο κατορθώνει καὶ κηρύττεται Στρατάρχης τοῦ ἱεροῦ πολέμου· πᾶν ἐμπόδιον ἤθελε τότε λογισθῆ ἄσέβεια. Διὸ εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑποτάσσει τὴν Φωκίδα, καὶ κυριεύει τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἡ Πυθία, οἱ ἱερεῖς, καὶ οἱ Φιλιππίζοντες πανηγυρίζουσι τὴν θεοσέβειαν τοῦ Μακεδόνα. Γίνεται μέλος τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου, διὰ νὰ γνωρισθῇ δημοσίως ὡς Ἕλληνα. Προεδρεύει εἰς τοὺς Πυθικοὺς ἀγῶνας καὶ κατασκάπτει τὰς πλειοτέρας Φωκι-

(α) Πᾶτα ἢ οἰκουμένη μετὰ γέγονε προδοτῶν.

(Δημοσθέν.)

καὶ πύλεις (α). ὥστε ὁ Φίλιππος ἐξαπατῶν καὶ κολακεύων, φοβρίζων καὶ πολεμῶν, δωροδοκῶν καὶ ὑποσχόμενος (β), καταστρέφων καὶ ἀποκαθιστῶν, καὶ φανόμενος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀκερδῆς, καὶ φιλελεύθερος ἄνευ φιλαυτίας, σφρασκοπεῖ εἰς διάστημα εἴκοσιν ἐτῶν περίπου τὰς ἀλύσσους τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Φίλιππος, φοβρίζων τὴν ἀκαταμάχητον ῥητορείαν τοῦ Δημοσθένους, δὲν ἐτύληκτε νὰ κινήσῃ κατ' εὐθείαν ἐναντίον τῆς Ἀττικῆς· ἀλλ' ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Χερρόνησου, ἦτις τὴν ἑστέρην, ἐπέπληκτεν ἀνυποστόλως τοὺς Ἀθηναίους, ὡς πικροβάτας τῶν σπονδῶν. Ὁ Ῥήτωρ, ἐννοήσας τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Μακεδόνα, ἐβρόντισεν ἐπὶ τοῖς βήμασι, καὶ μεταδύσας εἰς τὸν δῆμον μέρος τοῦ ἱεροῦ πυρῆς, τὸ ὁποῖον ἐφλόγιζε τὴν μεγάλην τοῦ ψυχῆν, τὸν κατέπεισε νὰ ἐκστρατεύτῃ. Ὁ δὲ ἐμπειροπλημὸς Φωκίων ἠνάγκασε τὸν φιλιδοξοῦ βασιλέα ν' ἀφίση τὴν Θράκην, καὶ νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα του κατὰ τῶν Σκυθῶν.

Τὰ δῶρα ὅμως τοῦ Φιλίππου παρεκίνησαν τοὺς Λοκροὺς καὶ Ἀμφισσαῖς νὰ πατήσῃσι τὴν ἱερὰν γῆν τοῦ Ἀπίλλωνος· καταπαίθει ἔπειτα τοὺς Ἀμφικτύονας νὰ κηρύξωσι κατ' αὐτῶν πῖλεμον, ἐκλέγοντες καὶ στρατῆγόν τὸν Κότυρον, ἀνδρα μισθωτὸν τοῦ Φιλίππου, ὃς τις ἐξεπίτηδες εἰς διάστημα ἰκνουῦ χρόνου δὲν κατορθῶναι οὐδεμίαν ἀξιοσημεῖωτον πράξιν. Μόνος ὁ θεοσεβὴς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, λέγουσιν οἱ δωροδοκηθέντες ἱερεῖς, δύναται νὰ τελειώσῃ εὐτυχῶς καὶ τοῦτο τὸν πόλεμον. Χειροτο-

(α) Δημοσθ. Ἀγόγ. Ὀλουθιακός, περὶ Πραξαρτεθείας κ.τ.λ.

(β) Παρὰ γὰρ τοῖς Ἕλλησιν οὐ τιμῶν, ἀλλὰ πάντιν ὁμοίως φορὰν προδοτῶν καὶ δωροδοκῶν καὶ δεῖν ἐχθρῶν ἀνθρώπων συνέβη γενέσθαι καὶ τοσαύτην, ὅσῃν οὐδὲν μέμνηται γενομένην· εὖς συναρμηνιστὴς καὶ συνεργῶν λαβῶν ὁ Φίλιππος κ.τ.λ.

(Δημοσθ. περὶ Στιφάνου)

νείται ἐκ δευτέρου ὁ Φίλιππος ἀρχιστράτηγος παρὰ τοῦ Συνεδρίου. Ταράττονται καὶ ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθηναίαι εἰς τοιαύτην ἐκλογὴν· ἀλλ' ἡ Πυθεία κηρύττει ἀσεβῆ καὶ ἄξιον τῶν κατὰ χερσίων ἰεῶν τὸν ἀντιπερόμενον εἰς τὰ σχέδια τοῦ θεοσεβοῦς βασιλέως. Κινεῖ ὑπερμειδαιάζων ὁ Φίλιππος· διέρχεται τὰς Θερμοπύλας, κατὰστρέφει τοὺς Λοκροὺς, καὶ κυριεύει τὴν Ἐλάτειν, ὀλίγον ἀπέχουσαν τῆς Ἀττικῆς. Ἡ τοιαύτη ἀπροσδόκητος εἰδησις ἔπηξεν τὸ κλίμα εἰς τὰς φλέβας τῶν Ἀθηναίων. Ἡ φωνὴ τοῦ Δημοσθένους ἠκούσθη· ἡ ἐλπίς ἀναγεννᾶται εἰς τὰς καρδίας πάντων, ὁ δῆμος ἐξυπνᾷ καὶ ὀπλιίζεται.

Ὁ Φίλιππος ἦτον ἐκιντῆς γνώμης· ἢ πρέπει, ἔλεγε, νὰ κρατῶμεν, ὡς πρέπει, τὰ ὄπλα, ἢ νὰ ἡμεθα φίλοι τῶν κρατούντων (α). Ἀγχανακτεῖ ὁ Δημοσθένης· δὲν φοβεῖται, τὸν εἶπε, μὴ σὲ θανατώσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνθουσιῶντες; Καὶ σὲ, ἀπεκρίθη, ἂν σωφρονῶσι (β). Τότε, ἐφώνησεν ὁ φρόνιμος γέρον, θέλω καὶ ἐγὼ συμβουλεύσει τὸν πόλεμον κατὰ τοιοῦτου ἐχθροῦ, οἷος εἶναι ὁ Φίλιππος, ὅταν ἴδω τοὺς πλουσίους νὰ καταβάλλωσι χρήματα, τοὺς παύτως ὑποτασσόμενους εἰς τοὺς νόμους, τοὺς στρατιώτας εἰς τοὺς στρατηγούς, τοὺς ῥήτορας καὶ δημαγωγούς ἀδικοδοκῆτους, καὶ τοὺς φρονίμους συμβουλευόντας ἀπαθῶς (γ): ὅ ἐστιν ἡ διαρρηθὴ εἶχε κυριεύσει ὅλας τὰς κλάσεις τῶν πολιτῶν, τὴν Πυθείαν καὶ τοὺς ἱερεῖς, ἐκτὸς τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Φιλίππου. Ἡ δὲ εὐγλωττία τοῦ πρώτου καταπειθουσά ἐγείρει τοὺς Ἀθηναίους, Θηβαίους, Κορινθίους, Βοιωτοὺς, Μεγαρεῖς, Κερκυραίους κ.τ.λ. Καὶ, ἐ-

(α) Δημοσθ. περὶ Στεφάνου.

Πλούταρχ. εἰς βίον Δημοσθ. Ὁ αὐτὸς εἰς βίον Φωκίωνος.

(β) Πλούταρχ. εἰς βίον Φωκίωνος.

(γ) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι.

πειδὴ ἡ Φωκίων ἦτον ἐναντίας γνώμης, ψηφίζουσιν ἀντ' αὐτοῦ Ἀρχιστρατήγους τὸν Λυσικλέα καὶ τὸν Χάρητα.

Τὸ συμμικτικὸν στρατεύμα ἦλθε μετὰ σπουδῆς εἰς προὔπαντησιν τοῦ Φιλίππου. Ὁ δὲ Μακεδών, ὅστις ποτὲ δὲν ἐκινδύνευσεν, ἀπρασιῖζει ἤδη γενικὴν μάχην. Ἐγνώριζε τάχα τὸ ἀποδησόμενον; Οἱ μισθωτοὶ εἶχον τὸν κοινοποιήσει τὰ πολεμικὰ σχέδια τῶν Ἑλλήνων; Ἡλπίζεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς; Ταῦτα πάντα μένουσιν ἀνεξήγητα ἀπὸ τῆν ἱστορίαν. Εἶναι μόνον ἀναντίρρητον, ὅτι ὁ Μακεδών ποτὲ δὲν ἀπεράσισεν ἀπερισκέπτως γενικὴν μάχην. Ὁ Φίλιππος περιμένει ἀτάραχος τοὺς συμμάχους εἰς τὰ πεδία τῆς Χαϊρωνείας· ἐκλέγει ἀρμοδίαν θέσιν. Οἱ δύο στρατοὶ παρετάχθησαν, περιμένοντες τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου, ὅστις ἔπριπε νὰ φωτίσῃ διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν ἐλεύθερον ὀρίζοντα τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Θηβαῖοι μετὰ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου εἶχον τὴν δεξιὰν πτέρυγα, τὴν ἀριστεράν οἱ Ἀθηναῖοι, τὸ κέντρον οἱ Πελοποννήσιοι.

Ἀπέναντι τῶν Θηβαίων ἦτον ὁ νέος Ἀλέξανδρος· ὁ Φίλιππος εὕρισκετο ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, καὶ οἱ σύμμαχοι τῶν Μακεδόνων ἀπέναντι τῶν Πελοποννησίων. Δίδεται τὸ σημεῖον· μάχονται καὶ τὰ δύο μέρη μετὰ τὴν αὐτὴν πεισμοιὴν ὠθοῦντες καὶ ὠλούμενοι· ἀλλ' ὁ ὀρμητικὸς Ἀλέξανδρος πεσὼν μετὰ πολλοπλασίου δυνάμεως κατὰ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τὸν ἐκύκλωσεν. Οὗτος δὲν ἔφυγεν, δὲν ὠπισθοδρόμησε, δὲν ἀνεχώρησεν· ἀλλ' ἀπέθανεν ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου μέχρις ἐνός· ἀξίως τῶ ὄντι τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Μαντινείας! Οἱ Ἀθηναῖοι ἔτρεψαν κατ' ἀρχῆς τὴν δεξιὰν πτέρυγα τῶν Μακεδόνων· ἀλλ' ὁ μάτκιος Λυσικλῆς διώκων ὀλίγους φυγάδας, παραβλέπει τὴν ἐκ πλυχίου κινουμένην φάλαγγα. Ὁ Φίλιππος ἰδὼν τὴν παράκκιστον ὀρμὴν τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ, ἐφώνησεν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν γνωρίζουσι, πῶς νὰ νικήσωσιν. Ἡ φάλαγγ

περικυκλοῖ τὸν ἐχθρόν· σφάττει μέγα μέρος, καὶ αἰχμαλωτίζει τοὺς πλειοτέρους Ἀθηναίους· πίπτει νεκρὸς ὁ Θηβαῖος στρατηγὸς Θεαγένης· τὸ δὲ συμμαχικὸν τῶν Ἑλλήνων νικᾶται κατὰ κράτος. Εἰς αὐτὴν τὴν πολυκλιδεστάτην μάχην, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Χαιρωνέως σοφοῦ, ἔπεσε, πληγωθεῖσα θανατηφόρως, ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δὲ δόξα τοῦ ἱεροῦ Λόχου καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς εἰς ἐκείνην τὴν πολυδάκρυτον ἡμέραν πεσόντων ἡρώων εἶναι ὁ ἀμαράντινος στέφανος, ὅστις ἔσπευε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, καταβαίνουσαν εἰς τὸν εὐρύχωρον λάκκον τῆς Ἑλλάδος (α). Ἡ εἰδὼσις τοσοῦτον ἐλύπησε τὸν γηραιὸν Ἰσοκράτην, ὥστε θέλων νὰ τελευτήσῃ ἐλεύθερος, ἀπέθανε, λέγουσιν, ἀπὸ ἐθειλονηστείας.

Μετὰ τὴν νίκην ἡ Ἑλλάς δὲν ἦτο πλέον ἀξία προσοχῆς. Διὸ ὁ νικητὴς δὲν ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῇ· ἀλλὰ προτείνων εἰς τοὺς Ἀθηναίους εἰρήνην, ἀφῆρεσεν ἀπ' αὐτοῦς τινὰς νήσους, διὰ νὰ ὀλιγοστεύσῃ τὰ εἰσοδήματά των. Τοὺς ἐχώρισεν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Θηβαίων, τοὺς ὑποίους ἐσκόπει νὰ πολεμήσῃ κατ' ἰδίαν. Ἐκοψε τὰς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς Ἀσίας· καὶ ἐσυγχώρησεν εἰς αὐτοὺς ἓν εἶδος ἐλευθερίας, ἣτις ἐπιφέρει πάντοτε συστηματικὴν τινα δουλοσύνην, διαρθείρουσα πᾶσαν ἔντιμον ἐνέργειαν, καὶ σβύρουσα πᾶν εὐγενὲς ὀρόνημα· ἔπειτα καταπαίθει νὰ τῷ ἐμπιπτεθῆτι τὰς δυνάμεις των, χειροτονοῦντες αὐτὸν στρατάρχην τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν Περσῶν (β).

Ἡ βασιλεία τοῦ Φιλίππου εἶναι τὸ περιεργότερον μάθημα

(α) *Hic dies universa græcius. et gl'oriam dominationis, et vetustissima libertatem finivit. Just. liv. IX. Cap. III.*

(β) Ὁ Διόδωρος ἠκολούθησε τὸν Δημοσθένην καὶ Θύκυτιδον, Olivier. *Histoire de Philippe Roi de Maced. Paris 1740.* Bourg. *Hist. de Phil. et d' Alexandre. 1760.*

εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῶν Ἑθνῶν. Ὁ Φίλιππος ἐπικρουσι-
 ἀθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας μετὰ τοσαῦτα δικαιώματα
 ὅσας εἶχεν ἀρετᾶς· καὶ ἐκυβέρνησε μετὰ τοσοῦτων ἀρετῶν καὶ
 πολιτικῆς φρονήσεως, ὅσας εἶχε δίκαια. Δυσχεροῦνται αἱ προ-
 λήψεις τῶν ἀνθρώπων, ὅταν λείψωσι τὰ πρῶτα καὶ ἀγανακτοῦν
 ὅταν λείψωσιν αἱ δευτέραι. Ἐγνώριζεν ὅτι οἱ λαοὶ δὲν στεροῦν-
 ται μέρος τῆς ἐλευθερίας των, εἰμὴ διὰ νὰ ἀπολαύσωσι τὴν
 εὐδαιμονίαν ἀπὸ τῶν φύλακα τῆς κοινῆς ταύτης παρακαταθή-
 κης, ὅσην κατέβαλαν ἐλευθερίαν εἰς τὴν παρακαταθήκην. Ὁ Φί-
 λιππος ἀναθᾶς εἰς τὸν θρόνον ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ μὲν ἐξωτερικοὶ
 ἐχθροὶ ἐπεδουλοῦντο τὸ βασιλείον· οἱ δὲ ἀντίζηλοι τὸν ἐσωτε-
 ρικὸν θρόνον· ὁ μὲν Ἀργεὸς βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους·
 ὁ δὲ Παιτανίης ἀπὸ τοὺς Θράκας. Πρόκειται λοιπὸν νὰ διατη-
 ρῆσθαι τὸν θρόνον ἀπὸ τὰς ἐσωτερικᾶς καὶ ἐξωτερικᾶς προσβολᾶς.
 Καταφεύγει εἰς τὸν λαόν, τοῦ ὑποίου γίνεται ἀληθὴς προστά-
 τής, καὶ εἰς τὸ στρατιωτικόν, τὸ ὁποῖον καὶ ὀργανίζει καὶ γυ-
 μνάζει εἰς τὴν ἀσκητικὴν καὶ ὑπακοήν· διορθώνει τὴν ἐνδυμασί-
 αν, τὸν ὀπλισμὸν· σχηματίζει τὸ ἵππικὸν καὶ τὴν Μακεδони-
 κὴν φάλαγγα· ἡ φρόνησις, ἡ ἐπιμονή, καὶ ἡ βαθεῖα πολιτικὴ
 τοῦ Φιλίππου ἐπιχειρῆσθαι καὶ φέρει εἰς πέρας πρῶτον δυσκα-
 τέρητον· νικᾷ διὰ τῆς νεοσυστηθείσης φάλαγγος τοὺς ἐξωτε-
 ρικοὺς ἐχθροὺς· τὸν εἶνα κατὰπιν τοῦ ἄλλου, καὶ ἀποκαθιστᾷ
 τὴν ὀλομέρειαν τῆς βασιλείας του· ἔπειτα δυνάμει τοῦ στρατι-
 ωτικοῦ καὶ τῆς εὐνοίας τοῦ λαοῦ του, βιάζει τοὺς φατρικτᾶς
 ἐσωτερικῶς νὰ κλίνωσι τὸν αὐχένα, καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσωσι
 Μόνιρον ἡγεμόνα. Ὑστερον ὑπογράφει εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀθηναί-
 ων καὶ ἀφίνει ἐλευθέρην τὴν Ἀμφίπολιν (360. Π. Χ.). Τὸ ἀ-
 κλόουθον ἔτος συμβιβάζεται μετὰ τῆς Θράκης. Ἡ δὲ πολιτικὴ
 του ἀπασα περιορίζεται εἰς τρία μεγάλα πράγματα. Αὐτὸς νὰ ἐ-
 ξουσιάσθαι τὰς παραλίους Μακεδονικὰς πόλεις, τὰς ὁποίας κατε-

κράτουν οἱ Ἀθηναῖοι. Βον. νὰ ταπεινώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Γον. νὰ ἀναγνωρισθῇ Ἕλληνας, καὶ νὰ χειροτονηθῇ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Περσίας. Διὰ τὸ τριπλοῦν τοῦτο σχέδιον μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα τῆς μεγαλοφυοῦς καὶ βαθυτάτης πολιτικῆς καὶ στρατηγικῆς τοῦ ἐμπειρίας ἀπεμακρύνθη, ἴσως, πολλάκις ἀπὸ τὴν ἠθικὴν, ἐφθασεν ὅμως εἰς τὸν πρὸς ὄν ἔρον. Εἰς διάστημα δύο ἐτῶν νικᾷ τοὺς Ἰλλυριοὺς, καὶ φθάσει μέχρι τοῦ Ἀδριατικοῦ· κατὰ τρέφει τοὺς Θράκας, καὶ πλησιάζει μέχρι τοῦ Δουνάβιου· κατὰ πολεμεῖ τοὺς τυράννους τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἐξορίζει ὅλην τὴν Ἰπείρον εἰς τὸν Θρόνον τῆς Μακεδονίας· ταράττει τὴν Ἑλλάδα· διαφθείρει δημοδοκῶν καὶ δημαγωγῶν, καὶ ἄρχοντες, καὶ Ἀμφικτύονας· τοὺς ἱερεῖς καὶ αὐτὴν τὴν Πυθείαν. Εἰς τὴν πρώτην περίστασιν μετεχειρίσθη τὴν ἀνδρείαν· εἰς τοὺς σοφιστικῶς καὶ διεφθαρμένους τὴν δικαιοσύνην. Οὕτως κυριεύει μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης ὅλας τὰς παραλίους Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ πολλὰς μετογαίους. Τὰς ἀφίει ἐνίοτε αὐτονόμους, διὰ νὰ τὰς ὑποτάξῃ ὕστερον εὐκολοτέρως. Κτηρύνεται ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῶν ἀσεβῶν· γίεται μέλος τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ Συνεδρίου· πρωταθλητὴς τοῦ Ἀπόλλωνος· νικᾷ τοὺς Ἕλληνας ἡνωμένους εἰς τὰ πεδία τῆς Χαιρωνείας, καὶ ἀναγνωρίζεται Ἑλληνάρχης, καὶ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ εἰς τὸν Ἴσθμὸν κατὰ τῆς Περσίας (α)· ἀλλ' ὁ εἰκὸς αὐτοῦ θάνατος, παρεχώρησεν εἰς τὸν υἱόν του τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, τὴν κατάκτησιν τῆς Περσίας, καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀσίας.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Μακεδονίας δὲν ἐκτείνεται μέχρι τοῦδε ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Ἰλλυρίας· ὁ κυρὸς ἦτον ἀρμόδιος νὰ ἐνωθῇ ἡ Ἑλλάς μετὰ τῆς Μακεδονίας δι' ἐνὸς συμμαχικοῦ συστήματος, ἐγείρουσα ἔμφραγμα ὅχι εὐκαταφρόνη-

τον ἐναντίον τοῦ καθεκτάστην ἀξιομένου Ῥωμαϊκοῦ Κράτους. Οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἐμποδίζοντες τὴν καταφορὰν τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ φρονήματος, ἀπεκατέστησαν δυσκολωτέραν τὴν κατ' αὐτῶν ἐπιχείρησιν τῶν Ῥωμαίων. Κατὰ δυστυχίαν ὁμοῦς τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας, στερεωθὲν ἀπὸ τὸν φιλόδοξον Φίλιππον, ἐφύλαξε τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς κατακτητικῆς τοῦ βασιλείου. Αὐτὸ ἀπέβαλλεν ἀπὸ τὸν νοῦν πᾶσαν ἰδέαν ἐνώσεως καὶ μοιμότητος. Ἡ κατακτητικὴ κενοδοξία τοῦ πατρὸς καὶ μάλιστα τοῦ υἱοῦ, ἀπομακρύνουσα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν τὰς πλειοτέρας αὐτῶν δυνάμεις, τὰς ἄφινε χωρὶς ἐνότητά καὶ ἰσχύον. Οὕτως ἐρίνετο καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα πρόχειρον καὶ εὐκόλον ἔρμαιον εἰς ἄλλους φιλοδόξους κατακτητάς: τοὺς Ῥωμαίους.

Ὁ Ἀλέξανδρος διαδέχεται, ὡς εἰρήθη, τὸν θρόνον τοῦ Φιλίππου καὶ τὰ μεγάλα σχέδια τοῦ πατρὸς του, ὅτε εἰς τὴν Περσίαν ὁ εὐνοῦχος Βαγιάς, σφάζει τὸν Ὀρχον καὶ Ἄρσην, ἀνεθρόνισεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Μεγάλου Κύρου τὸν Δαρειόν: ἄνδρα μὲν καλόν, δειλόν ὁμοῦς καὶ ἀπειροπόλεμον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτον εἰκοσαετής, ὅτε ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας. Ἐξασίλευσε τρία καὶ δέκα ἔτη· καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν τριακοστὸν τρίτον χρόνον τῆς ἡλικίας του (α), εἰς τὸ ἀπόγειον σημεῖον τῆς δόξης του.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἀπήντησε μεγάλα ἐμπόδια εἰς τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀναγορεύσεώς του. Οἱ παρὰ τοῦ πατρὸς του ταπεινωθέντες βάρβαροι ἐσοχάσθησαν νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τὸν Μακεδονικὸν ζυγόν. Ὁ καιρὸς ἐφαίνετο δι' αὐτὸ ἀρμόδιος. Ὁ καθεὶς κατεφρόνει νέον καὶ πρωτόπειρον βασιλέα. Τὰ πράγματα ἐπα-

(a) St. Croix. Examen critique des anciens Historiens d'Alexandre le Grand Paris. 1804.